

ΠΟΙΟΙ ΕΙΝΕ ΟΙ ΓΚΑΓΚΑΟΥΖΟΙ

Παρά την δυτική ακτήν του Εύξεινου Πόντου από του Αΐμου μέχρι των έκβολών του Δουνάβεως (κυρίως εις τὰς πόλεις Βάρναν, Βαλτσίκιον, Καβάρναν μετά των περιφερειῶν), ἐν Βεσσαραβία¹ (κυρίως εις τὰς πόλεις Ἴσμαήλ, Μπενδέρ, Ἀκκερμαν, Κομπάτ, Τσατιρλουγγα καὶ περιφερείας αὐτῶν), σποραδικῶς δὲ εις τὰ Β.Α. μέρη τῆς Βουλγαρίας ἀπὸ τὴν γραμμὴν Βάρνης, Προβαδί, Σούμλας, Ραζγκράδ, Τουτρακάν, Σιλιστρίας πρὸς τὴν Δόβρουτζαν, ὡς καὶ κατὰ τὸν ροῦν τοῦ Δουνάβεως καὶ περὶ τὴν Ἀδριανούπολιν, κατοικοῦν εις μικρὰς ομάδας λείψανα τοῦ ποτὲ πυκνῶς ἐγκατεστημένου ἐδῶ ἔθνους ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Γκαγκαοῦζοι, οἱ ὅποιοι ὡς μητρικὴν μὲν γλῶσσαν μεταχειρίζονται τὴν τουρκικὴν, θρησκευτικῶς δὲ ὑπάγονται εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀνατολικὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν. Καίτοι δὲ κατὰ διαφόρους καιροὺς ἐκ μέρους τῶν τε Ἑλλήνων, Βουλγάρων καὶ Ρώσων κατεβλήθησαν προσπάθειαι, ὅπως ἐθνικῶς ἀφομοιωθοῦν οὗτοι, ἐν τούτοις οἱ Γκαγκαοῦζοι ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὴν φυλὴν των καὶ μέχρι σήμερον ὁμιλοῦν τὴν τουρκικὴν, διατηροῦντες τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν προγόνων των.

Ἡ ἱστορία δὲν γνωρίζει ἔθνος, τὸ ὅποιον ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Γκαγκαοῦζοι νὰ ἦλθῃ ποτε καὶ ἐγκατεστάθη που εἰς τὴν βαλκανικὴν χερσόνησον. Ἐκ τῶν ἐρευνῶν ὅμως καὶ μελετῶν, τὰς ὁποίας ἔκαμαν ἀρχαιολόγοι καὶ ἱστορικοὶ περὶ τῶν ἠθῶν, ἐθίμων, γλώσσης, παραδόσεων καὶ λοιπῶν, ὡς καὶ ἐκ τῶν ἀνακαλυφθεισῶν ἐπιγραφῶν ἐπὶ τοῦ βράχου τοῦ ποταμοῦ Ὁρχάν καὶ ἐξηγηθεισῶν παρὰ τοῦ τουρκολόγου Βίλχελμ Τόμσον, ἀπεδείχθη, ὅτι πρόκειται περὶ ἰδιαιτέρας τουρκικῆς φυλῆς, καλουμένης Τιουρκ-Ὀγούζ, εἰς ἣν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ἀνάγονται καὶ οἱ Γκαγκαοῦζοι.

Πρῶτος τῶν ἱστορικῶν ὁ Ἡρόδοτος (Δ. 5.) ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ γενάρχου τῶν Τούρκων Ταργιτάου, ὅστις καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν Μογγόλων χρονογράφων θεωρεῖται ὡς ὁ πιθανώτατος γενάρχης τῶν Τούρκων. Οἱ βυζαντινοὶ συγγραφεῖς, καίτοι πολλάκις ἀναφέρουσιν τοὺς Τούρκους, ἐν τούτοις μέχρι τοῦ ΙΕ' αἰῶνος δὲν ἔχουν ὠρισμένην περὶ αὐτῶν ἰδέαν. Ὁ Χαλκοκονδύλης (Βιβλ. Α) λέγει: «Τούρκους δ' οὖν ἔγωγε οὐκ οἶδ' ὅτι ἂν καλέσαιμι κατὰ τὸ παλαιόν, ὥστε τοῦ ἀληθοῦς μὴ διαμαρτεῖν» . . .².

¹ Ἴδε καὶ Β. Α. Μόσσωφ, Γκαγκαοῦζοι, Μπενδερέβσκαγο Οὐεξδὰ 1900, ὡς καὶ τὴν γερμανικὴν Ἰσλαμικὴν ἐγκυκλοπαίδειαν, σελ. 134.

² Τρ. Ε. Εὐαγγελίδου, Ἱστορία τῆς ὀθωμ. αὐτοκρατορίας, σελ. 39, 897.

Ὁ Ὅγουζ - Χάν θεωρεῖται θεμελιωτῆς καὶ ἰδρυτῆς τῆς τουρκικῆς δυναστείας, τὴν ὁποίαν, συνενώσας μετὰ τῆς τῶν Οὐϊγούρων, ἐγκατέστησεν εἰς τὸ Σινικὸν Τουρκεστάν. Ἀποθανόντος αὐτοῦ, οἱ εἰκοσιτέσσαρες ἀπόγονοι τῶν ἑξ υἱῶν του ἔμειναν κυρίαρχοι τῶν εἰκοσιτεσσάρων κυριωτέρων τουρκικῶν φυλῶν, αἵτινες μετὰ πολλῶν ἐτῶν συμβίωσιν διηρέθησαν εἰς πολλὰς ἀυτοτελεῖς καὶ ἀνεξαρτήτους πολιτικὰς ομάδας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ οἱ Πετσελέγοι, Οὐζο-Τούρκοι καὶ οἱ Κουμάνοι, ὁμιλοῦντες τὴν αὐτὴν σχεδὸν τουρκικὴν γλῶσσαν.

Τινὲς τῶν ἱστορικῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ τσέχος Ἰρετσεκ, θεωροῦσι τοὺς Κουμάνους ὡς Οὐζους, δηλ. ὡς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος μὲ δύο διάφορα ὀνόματα. Ἐν τούτοις ὁ Μιχαὴλ Ἀτταλειάτης εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ΙΑ' αἰῶνος κάμνει διάκρισιν τῶν Οὐζων ἀπὸ τοὺς Κουμάνους. Κατὰ τὸν Σκυλλίτην (ΙΑ' αἰῶν) ὑπῆρχον Οὐζοὶ εἰς ἀνωτέρας βυζαντινὰς ὑπηρεσίας μὲ τίτλον γερουσιαστοῦ, ὡς καὶ Οὐζικὰ συντάγματα. Ὁ Κεδρηνὸς ἀναφέρει διηνεκεῖς πολέμους μεταξὺ Πετσελέγων καὶ Οὐζων, οὐχὶ δὲ καὶ Κουμάνων. Οἱ βυζαντινοὶ θεωροῦν τοὺς Οὐζους «μέγιστον ἔθνος τῶν Οὐζων». Οὕτω λοιπὸν ἡ διαφορὰ τῶν Κουμάνων καὶ τῶν Οὐζων, ἂν καὶ τῆς αὐτῆς φυλῆς, γίνεται πασιφανής.

Τὰ τουρκικὰ ταῦτα ἔθνη, κατὰ τὸν τουρκολόγον Ρώσον Γουλομπόσκι¹, προὔχωρον εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς κεντρικῆς Ἀσίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς Περσίας καὶ Μικρᾶς Ἀσίας πρὸς νότον, ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα Ὅγουζοι. Οἱ δεῦτεροι ἑξ αὐτῶν ἔλαβον τὸ ὄνομα Σελτζοῦκοι Τούρκοι ὡς καὶ Ὁσμανλήδες ἐκ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς δυναστείας. Οἱ πρῶτοι, ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα Τούρκοι, διευθυνθέντες διὰ τῆς κεντρικῆς Ἀσίας πρὸς τὰ νότια τῶν Ρωσικῶν στεπλῶν, ἦσαν ἤδη πολιτικῶς διηρημένοι εἰς Πετσελέγους, Οὐζο-Τούρκους καὶ Κουμάνους. Κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα οὗτοι εὐρίσκοντο ἐγκατεστημένοι μεταξὺ τῶν ποταμῶν Βόλγα καὶ Γγάγκ².

Τῷ 1036, οἱ Οὐζο-Τούρκοι πιεζόμενοι ὑπὸ τῶν Κουμάνων κατῆλθον πρὸς τὰς ἀκτὰς τοῦ Βόλγα καὶ Δόν, προχωροῦντες δὲ πρὸς δυσμὰς συνητήθησαν μὲ τοὺς Πετσελέγους, τοὺς ὁποίους ἐξώθησαν πρὸς νότον, συνεπεία τοῦ ὁποίου ἐξεργράγη μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων ἐμφύλιος πόλεμος. Ὁ στρατός των διηρέθη εἰς δύο. Τὸ ἓν μέρος ἑξ 80,000 ἀνδρῶν ἔμεινεν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Χάνου αὐτῶν Τιράχ, φυσικοῦ κυρίαρχου, τὸ δ' ἕτερον συγκείμενον ἑξ 20,000 ἀνδρῶν καὶ τεθὲν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ στρατηγοῦ Καγγέν, προσέβαλε τοὺς Οὐζο-Τούρκους, ἀλλ' ἠττηθὲν, ἐσώθη, διευθυνθὲν πρὸς τὸν Δούναβιν — Σιλίστριαν.

Ἐκεῖ, κατὰ τὰς βυζαντινὰς πηγὰς, ὁ Καγγέν παρουσιάσθη εἰς τὸν φρούραρχον τῆς πόλεως καὶ ἔγινε δεκτὸς ὡς ὑπήκοος βυζαντινός. Ὁ Τιράχ

¹ Γουλομπόσκι, «Πετσελέγοι, Τούρκοι, Κουμάνοι μέχρι τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Τατάρων». Κίεβον 1884.

² Αὐτόθι.

ἔμεινε μὲ 80,000 ἄνδρας, ἀποφεύγων νὰ συναντηθῆ μετὰ τῶν Οὐζῶν. Ἐπὶ τέλους ὁμως πολεμήσας πρὸς αὐτοὺς καὶ ἠττηθεὶς, ἠναγκάσθη νὰ διαπεράσῃ καὶ αὐτὸς τὸν Δούναβιν, καταθέσας δὲ τὰ ὄπλα, ἔμεινε ὑποτελὴς ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῶν βυζαντινῶν ¹. Κατὰ τοῦτον λοιπὸν τὸν τρόπον συνηθροίσθησαν περὶ τὴν Σιλίστριαν ἄνω τῶν 100 χιλ. Πετσενέγων καὶ ἄλλων, τὸ πλεῖστον ἔξιολαμισθέντων ἤδη ἐν Ρωσσίᾳ.

Ὁ ἄραψ γεωγράφος Ἑλ-Μπέκρι ² διηγεῖται, ὅτι τῷ 1009 προσῆλθε πρὸς τοὺς Πετσενέγους κῆρυξ νομικός, ὅστις ἐκήρυττε τὸν Ἰσλαμισμόν. Δώδεκα χιλιάδες Πετσενέγων ἠσπασθήσαν τότε αὐτόν, κατόπιν δὲ πολέμου μεταξὺ αὐτῶν, καὶ οἱ λοιποί. Τὰ μέρη ταῦτα κατεῖχοντο ὑπὸ τῶν Πρωτοβουλγάρων τοῦ Ἀσπαρούχ, οἱ ὅποιοι, πιεσθέντες ἐκ τῆς συρροῆς τῶν Πετσενέγων, ἠναγκάσθησαν σὺν τῷ χρόνῳ νὰ μετοικήσουν κατὰ μικρὰς ομάδας πρὸς τὰ ΝΔ. καὶ τὴν Ἄβροβαν, πρωτεύουσαν τῶν Βουλγάρων, ἤτοι πρὸς μέρη θερμότερα, εὐφορώτερα καὶ ἀραιότερον καταφυκμένα. Αἱ γενόμεναι ἀνασκαφαὶ ἀπέδειξαν τὴν ἀληθῆ ποτε τῶν Βουλγάρων διαμονὴν εἰς τὰ μέρη τοῦ Δελι-Ὀρμάν.

Τῷ 1055 οἱ Οὐζο-Τούρκοι, πιεζόμενοι ὑπὸ τῶν Κουμάνων, διηυθύνθησαν πρὸς τὴν Ρωσικὴν ἡγεμονίαν Περσεσάβαν. Τῷ 1060 οἱ Ρῶσοι ἡγεμόνες, καταδιώξαντες τοὺς Οὐζο-Τούρκους, τοὺς ἠνάγκασαν ἐπὶ τέλους τῷ 1064, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Πετσενέγων, νὰ διέλθουν τὸν Δούναβιν. Ὁ Ἑλλην ἱστορικός Παπαρηγόπουλος ἀφηγεῖται τὰ ἑξῆς: ³

« Ἐν ἔτει 1065 ἐπεφάνη ἀπὸ βορρᾶ εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἰστρου ἕτερόν τι τουρκικὸν ἔθνος, οἱ καλούμενοι Οὐζοὶ ἢ Οὐγοῦζοι. Οἱ βάρβαροι οὗτοι συμποσούμενοι, κατὰ μὲν τὸν Σκυλίτην εἰς ἑξήκοντα μυριάδας μαχίμων ἀνδρῶν, κατὰ δὲ τὸν Ζωναρᾶν εἰς χιλιάδας μόνον ἑξήκοντα, διεπέρασαν παγγενεὶ ἐπὶ ἀναριθμητῶν ἀκατίων παντὸς εἴδους τὸν Ἰστρον, καὶ κατατροπώσαντες τὸν ἐκ Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων συγκείμενον στρατόν, τὸν ἐπιχειρήσαντα νὰ διακωλύσῃ τὴν διάβασίν των, ἐπλήρωσαν ἅπασαν τὴν ὑπαιθρον Βουλγαρίαν. Μοῖρα δὲ τις αὐτῶν προήλασε μέχρι Θεσσαλονίκης καὶ αὐτῆς τῆς Ἑλλάδος λυμαιομένη πᾶν τὸ προστυχὸν καὶ ἀρπάξουσα λείαν ἀναρίθμητον. Καὶ αὕτη μὲν καταληφθεῖσα ἐν τῇ ἐπιστροφῇ ὑπὸ χεμιῶνος βαρυτάτου ἀπέβαλε πᾶν ὃ, τι εἶχεν ἢ προσεκτίησαστο καὶ ἐπανάξευξεν ἀθλίως εἰς τὴν τῶν οἰκείων παρεμβολήν. Ἄλλ' οἱ τελευταῖοι οὗτοι, οἵτινες ἀπετέλουν καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ ἔθνους, ἐξηκολούθουν κατέχοντες τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἐκεῖθεν ὁρμώμενοι ἐληλάτουν Θράκην καὶ Μακεδονίαν. Ὁ βασιλεὺς ἐξήτησε νὰ καταπέσῃ αὐτοὺς νὰ ὑποχωρήσῃσι διὰ ποικίλων δώρων, καὶ ἀποτυχῶν ἀπεφάσισε τελευταῖον νὰ ἐκστρατεύσῃ. Τοιαύτη ὁμως ἦτο ἡ τῶν στρατιωτῶν

¹ Ἰρτεσεκ, Geschichte der Bulgaren, Πράγα, 1876, σελ. 575.

² Ἀ. Μίλεϊτις, Περιοδικὸν σύγγραμμα, ΜΣΤ'. Σόφια, 1905, σελ. 274.

³ Τόμ. Δ'. 1871, σελ. 416. 417.

ἐνδεια, ὥστε, ἐν ᾧ πρὸ 50 ἑνιαυτῶν στρατοὶ πολυάριθμοι ἤλαννον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀδιακόπως κατὰ τῶν ποικίλων τοῦ κράτους πολεμίων, ἥδη ὁ Κωνσταντῖνος Δούκας δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξέλθῃ κατὰ τῶν Οὐζῶν εἰμὴ μετὰ 150 καὶ μόνον ἀνδρῶν. Εὐτυχῶς μόλις ἀφίκετο εἰς τοὺς λεγομένους Χειροβάκχους, καὶ κατέφθασεν ἡ ἀγγελία, ὅτι οἱ φοβεροὶ ἐκεῖνοι ἐχθροὶ κατεστράφησαν ὑπὸ λοιμοῦ καὶ λιμοῦ καὶ τῶν ἐπιτεθέντων κατ' αὐτῶν Βουλγάρων καὶ Πετσενέγων». «Ἐν μέρος τῶν περισωθέντων Οὐζῶν ἔλαβε τὴν βυζαντινὴν ὑπηκοότητα, τὸ δ' ἕτερον ἐπιστρέψαν ἐγκατεστάθη εἰς τὰ Ρωσικὰ σύνορα. Ἀλλὰ τῷ 1080 ὁ ἡγεμὼν τῶν Ρώσων Βλαδίμηρος ὁ Μονομάχος τοὺς κατέστρεψε παντελῶς καὶ οὕτως οἱ Οὐζοὶ ἔχασαν τὴν πολιτικὴν τῶν αὐτεξούσιον ὑπαρξιν διασπαρέντες οἱ μὲν μεταξὺ τῶν ὁμοειδῶν τῶν Πετσενέγων καὶ ἄλλων Τουρκικῶν φυλῶν εὐρισκομένων εἰς τὸ Δελι-Ὀρμάν, ἄλλοι δὲ ὑπέκυψαν ὑπὸ τὴν Ρωσικὴν κυριαρχίαν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν καρὰ καλπάκ, ἥτοι μαῦρα καλπάκια. Ἐκεῖ, ὡς Ρῶσοι ὑπήκοοι, ἔλαβον τὸν χριστιανισμὸν καὶ εὐρίσκοντο ὑπὸ τὴν διηνεκῆ πνευματικὴν ἐπιτήρησιν τῶν Ρωσικῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν.

Τῷ 1224, ὅτε ὁ ἠνωμένος στρατὸς τῶν Ρώσων καὶ Κουμάνων κατεστράφη ὑπὸ τῶν Μογγόλων, μέγα μέρος τῶν Κουμάνων προὐχώρησε πρὸς τὸ βυζαντινὸν κράτος· ἐκ τούτων οἱ μὲν συνεχωνεύθησαν μετὰ τῶν Οὐζο-Τούρκων χριστιανῶν, ἥτοι Γκαγκαούζων τότε, ἄλλοι δὲ μετὰ τῶν μωαμεθανῶν Πετσενέγων, καὶ ἄλλοι προὐχώρησαν πρὸς τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν, ἔνθα διετηρήθησαν μέχρι σήμερον χωρία, ὑπομιμνήσκοντα τὴν ποτὲ διαμονὴν αὐτῶν, ὡς: Κουμάνοι, Κουμάνιτσα, Κουμάνοβον, Κουμάνιτς, Κομανίτσοβον κτλ.

Ἐκ τῶν ἐγκατασταθέντων εἰς τὰ Ρωσικὰ σύνορα Οὐζο-Τούρκων οἱ περισσότεροι ἤρχισαν νὰ μετοικοῦν κατὰ μικρὰς ομάδας, ἢ καὶ οἰκογενεῖας, διελθόντες τὸν Δούναβιν, καὶ διευθυνθέντες πρὸς τὴν Δόβρουτζαν, ὅπου διεσπάρησαν μεταξὺ τῶν Τουρκικῶν ἐκεῖ φυλῶν, Πετσενέγων, Κουμάνων, Πρωτοβουλγάρων καὶ ἄλλων. Οἱ χριστιανοὶ ἐξ αὐτῶν διεισέδυσαν εἰς τὰ ἐνδότερα ἢ καὶ ἐγκατεστάθησαν παρὰ τὴν ἀκτὴν τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἥτοι εἰς Σιλίστριαν, Μαγκάλιαν, Καβάρναν, Βαλτσίκιον, Βάρναν καὶ ἄλλα χριστιανικὰ χωρία — ὡς καὶ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ Οὐγγαρίαν — ἔνθα ἔμειναν μέχρι σήμερον διατηρήσαντες τὴν Τουρκικὴν τῶν γλώσσαν καὶ χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ ἔθνικότητα ὡς Οὐζοὶ ἢ Ὀγουζοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Γκαγκαούζοι.

Ὄνόματα χωρίων διαφόρων Ὀγουζικῶν μικρῶν φυλῶν διετηρήθησαν καὶ μέχρι σήμερον ἐν Βουλγαρίᾳ ὡς: Οὐζ-λὰρ (Οὐζοὶ), Χοροζ-λὰρ (πετεινοί), Ἀραπ-λὰρ (ἄραβες), Σιάχ-λὰρ (μαῦροι), Γερζα-λὰρ, Σονγουλ-λὰρ, Γεϊκτε-λέρ, Κασπιτσέν (ὄνομα ἀρχηγοῦ μιᾶς τῶν φυλῶν) κτλ.

Ὁ χριστιανισμὸς διεισέδυσεν εὐκόλως μεταξὺ τῶν ἐποίκων τουρκικῶν φυλῶν εἰς τὰ μέρη τῆς Δόβρουτζας, δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ διεισδύσῃ καὶ

εἰς τὴν πυκνὴν μᾶζαν τῶν ἐν τῷ Δελί - Ὀρμᾶν ἐπηλύδων Πετσελέγων, Κουμάνων, Ὀγούζων, Πρωτοβουλγάρων κτλ., ἔνεκα τοῦ ὁποίου οὗτοι διετήρησαν τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν καὶ τὸ γενικὸν ὄνομα Τοῦρκοι ἢ Γκατζάλιδες ἢ τσιτάκ. Ἐντεῦθεν μεταξύ τῶν Γκατζάλιδων τοῦ Δελί - Ὀρμᾶν καὶ τῶν Γκαγκαούζων, ὡς προερχομένων ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἔθνους, ὑπάρχει ὁμοιότης εἰς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν γλῶσσαν, ὡς θέλομεν ἶδει κατωτέρω. Ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι - Ὀσμάνοι εἶνε σκληροὶ καὶ οὐχὶ ἀνεξίθρησκοι, οἱ τοῦ Δελί - Ὀρμᾶν Γκατζάλοι εἶνε ἥπιοι καὶ δὲν κάμνουν διάκρισιν θρησκείας. Ἡ φιλοξενία, ὡς καὶ παρὰ τοῖς Γκαγκαούζοις, εἶνε ἀνεπτυγμένη εἰς τὸ ἔπακρον.

Κατὰ τὸν Τσέχον ἀρχαιολόγον Κ. Σκόρπιλ¹, οἱ Πετσελέγοι καὶ αἱ ἄλλαι τουρκικαὶ φυλαὶ εὐρισκόμεναι ἐν Δελί - Ὀρμᾶν σὺν τῷ χρόνῳ διεσκορπίσθησαν εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Βουλγαρίας, ἔμεινε δὲ ἐν Δελί - Ὀρμᾶν συμπαγῆς μᾶζα μόνον ἐκ Πρωτοβουλγάρων, οἱ ὅποιοι διετηρήθησαν μέχρι σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα Γκαγκαοῦζοι. Οἱ σήμερον Γκατζάλοι καὶ Γκαγκαούζοι, κατὰ τὸν Κ. Σκόρπιλ, εἶνε ἀπόγονοι τῶν Πρωτοβουλγάρων τοῦ Ἀσπαρούχ, μὲ τὴν διαφορὰν μόνον, ὅτι οἱ μὲν Γκατζάλοι διετήρησαν τὸν Ἰσλαμισμὸν, οἱ δὲ Γκαγκαούζοι τὸν Χριστιανισμὸν. Φρονοῦμεν ὅτι ἡ γνώμη αὕτη εἶνε τολμηρά, ἀπαιτεῖται δὲ ἀκριβεστέρα μελέτη τοῦ ζητήματος τούτου.

Ὡς φαίνεται λοιπὸν, εἰς τὴν ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ τοῦ Δουνάβεως διαβρεχομένην, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπὸ τοῦ ἀνατολικοῦ Αἴμου καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου διαγεγραφομένην χώραν εἶχε συσσωρευθῆ τουρκικῆς προελεύσεως λαός, ὅστις ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη διετῆρει τὴν ἰδιαιτέραν ἐκάστης φυλῆς ἐπωνυμίαν. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως, ὅτε ἡ θρησκεία ὀριστικῶς ἐχώρισε τὴν τοιαύτην μᾶζαν τῶν τουρκικῶν φυλῶν εἰς δύο ὅλως διαφόρους ὑποδιαίρέσεις, οἱ μὲν ἐξισλαμισθέντες ἐξ αὐτῶν διετήρησαν καὶ μέχρι σήμερον διατηροῦσι τὴν γενικὴν αὐτῶν ἐπωνυμίαν Τοῦρκοι, οἱ δὲ ἐκχριστιανισθέντες διετήρησαν τὴν ἐπωνυμίαν Γκαγκαοῦζοι, ἤτοι χριστιανοὶ Οὔζοι ἢ Ὀγούζοι, ἢ καὶ ἐκχριστιανισθεῖσαι τουρκικαὶ φυλαί.

Ἡ Τουρκικὴ τότε χροιά τῶν μερῶν τούτων φαίνεται καὶ ἐκ τινος γεωγραφικοῦ χάρτου τοῦ G. Lejean «Ethnographie de la Turquie d'Europe» 1861, ὡς καὶ ἐκ τινος Ἀγγλικοῦ χάρτου τοῦ 1867.

Ἐκ τινος χρυσοβούλλου τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων Ἀσέν Β', δοθέντος εἰς τοὺς ἐμπόρους τῆς δημοκρατίας Ραγούζης κατὰ τὸ 1230 - 1231, μανθάνομεν ὅτι ἡ χώρα αὕτη, εἰς ἣν εἶχον συρρεύσει αἱ τουρκικαὶ φυλαί, ἐλέγετο «Καρβούνων χώρα», μὲ πρωτεύουσαν Καρβουνᾶν (Βαλτσίκιον). Τὸ Βυζάντιον ἐστρατολόγει τοὺς κατοίκους τῆς χώρας ταύτης, ἰδίᾳ τοὺς Οὔζους, τὸ πλεῖστον χριστιανούς, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχον δοθῆ καὶ ἀξιώματα ἔμπιστα. Ὑπῆρχον συντάγματα οὐζικά, τὰ ὅποια ὅμως στελλόμενα ἐναντίον Τούρκων,

¹ Byzantinoslavica V, 1, Πράγα, 1933.

ἠτυομόλουσιν πρὸς τοὺς ὁμοεθνεῖς των. Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον λοιπὸν αἱ φυλαὶ αὐταὶ τῶν Ὀγουζων δὲν ἦσαν οὔτε ὑποτελεῖς, οὔτε ἀνεξάρτητοι. Ἦσαν μᾶλλον ἐπικίνδυνοι εἰς τὸ κράτος, καθότι δὲν ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἐναντίον τῶν διηνεκῶς πρὸς λεηλασίαν καὶ ἀρπαγὰς εἰσβαλλόντων εἰς τὸ βυζαντινὸν κράτος βαρβάρων.

Ἐν τοιαύτῃ σοβαρᾷ περιστάσει ἔπρεπε νὰ εὑρεθῇ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου, ἐνομένων ὅλων τῶν φυλῶν εἰς ἓν ὑπὸ μίαν διοίκησιν, νὰ ἠδύνατό τις νὰ ἐπωφεληθῇ αὐτῶν. Μιχαὴλ Η΄ ὁ Παλαιολόγος ἐξεῦρε τὸ μέσον τοῦτο καὶ ἄνευ ἀναβολῆς ἔσπευσε νὰ τὸ θέσῃ εἰς ἐνέργειαν, ἀφ' οὗ οὕτως ἐξετέλει καὶ καθῆκον ἐξ ὑποσχέσεως πρὸς τινὰ φίλον του, τὸν ἐκπτωτον σουλτάνον Ἰζεδδὶν, κατάλληλον, ὡς ἐκ τοῦ ἐθνισμοῦ καὶ τῆς θρησκείας του, ν' ἀναλάβῃ τὴν διοργάνωσιν τῶν φυλῶν τούτων. Ὁ Ἰζεδδὶν μετὰ τῶν Χριστιανῶν ἐφέρετο ὡς χριστιανός, μετὰ δὲ τῶν μωαμεθανῶν ὡς μωαμεθανός-Τουρκός.

Ὁ Ἰζεδδὶν Καϊκαβούζ¹, ἐκπτωτος σουλτάνος τοῦ Ἰκονίου, καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Μογγόλων, ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ ἄσυλον παρὰ τοῦ φίλου καὶ βασιλέως Νικαίας Μιχαὴλ Η΄ τοῦ Παλαιολόγου (1259), καὶ γῆν πρὸς ἐγκατάστασιν ἑαυτοῦ καὶ τῶν ὀπαδῶν του. Λαβῶν τὴν συγκατάθεσιν αὐτοῦ, ἀπέπλευσε μετὰ τῆς μητρὸς του, χριστιανῆς ἤδη, καὶ τῶν ὀπαδῶν του πρὸς τὸν βασιλέα. Ἐκ τοῦ Ὀγουζναμέ² μανθάνομεν ὅτι ὁ Ἰζεδδὶν ἔφυγε κρυφίως ἐξ Ἀνατολῆς μὲ τὸν στόλον του καὶ ἠγκυροβόλησε περὶ τὴν Βάρναν. Ἐν τούτοις ὁ Ἰζεδδὶν Καϊκαβούζ κατὰ τὸν Γρηγορᾶν «αἰτεῖ δυοῖν θάτερον, ἢ συμμαχίαν κατὰ τῶν Σκυθῶν, ἢ γῆς Ρωμαϊκῆς ἀποτομῆν τινὰ καὶ οἰοεὶ κληρουχίαν εἰς κατοικίαν μονιμωτέραν αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἄμα αὐτῶ»³. Ἐν ἀρχῇ ὁ Μιχαὴλ ἀπέφευγε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν παράκλησιν τοῦ Ἰζεδδὶν, ὅτε ὁμως τῷ 1261 ἀνεκτῆθη ἡ Κωνσταντινούπολις, οὗτος ἐπανακάμψας πανηγυρικῶς εἰς αὐτήν, ἀντελήφθη, ὅτι τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους ἀπῆττον ὅπως καθιδρῦσῃ αὐτεξούσιον κράτος εἰς τὰ βόρεια μέρη τῆς λεγομένης χώρας τῶν Καρβούνων ὑπὸ τὸν Ἰζεδδὶν Καϊκαβούζ, φίλον του καὶ ἐκτελεστήν τῶν βουλῶν του⁴.

Ἡ καθίδρυσις αὕτη τοῦ κράτους τῶν Ὀγουζων ὑπὸ τὸν Ἰζεδδὶν εἶχε σκοπὸν, ὡς ἐρρήθη, νὰ χρησιμεύσῃ ὡς προπύργιον ἐναντίον τῶν ξένων εἰσβολῶν καὶ φόβητρον τῶν ἐπιβουλῶν τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων ἐν Τυρνόβφ Κωνσταντίνου τοῦ Τείχου, μεθ' οὗ δὲν εὑρίσκετο ὁ Μιχαὴλ εἰς

¹ Ἴδὲ καὶ Γ. Δ. Μπαλάστσεφ, «Ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ Η΄ ὁ Παλαιολόγος...» Σόφια, 1930, σελ. 6.

² Εἶναι Περσικὸν χειρόγραφον τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης ἀποκειμενον.

³ Νικηφ. Γρηγορᾶς, Α', σελ. 82, ἐκδ. Βόννης.

⁴ Ἐν τῷ Ὀγουζναμέ ἀναγινώσκομεν: «Ὁ βασιλεὺς ἔδωκεν αὐτοῖς πρὸς ἐγκατάστασιν τὴν χώραν Δόμπρουτζαν, γῆν εὐκατοίχητον...»

καλὰς σχέσεις. Ὁ Ἰζεδδίν καθιδρύσας τὸ κράτος ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀφήσας τὸν θεῖόν του Σαρῆ - Σαλτοῦκ (1263) νὰ διοικῆ.

Ἐπειδὴ ἡ ἐπισήμως ἀνεγνωρισμένη εἰς τὸ κράτος τοῦτο θρησκεία ἦτο ἡ χριστιανική, μετ' ἑξαρχον ἐν Καβάρνα ὑπὸ τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ Γκαγκαούζοι, καθὸ χριστιανοί, ἐθεωρήθησαν ὡς τὸ κύριον στοιχεῖον τοῦ κράτους, εἰς ὃ προσήρχοντο αἱ ἑκχριστιανιζόμενα ἄλλα τουρκικαὶ φυλαὶ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Γκαγκαούζοι, ἦτοι, χριστιανοὶ Ὅγουζοι ἢ Τοῦρκοι. Ἐκ μιᾶς πατριαρχικῆς καὶ συνοδικῆς ἀποφάσεως, ἀποσπασθείσης ἐκ τῆς Νομικῆς συναγωγῆς τοῦ Ἱεροσολύμων Δοσιθέου φερούσης χρονολογίαν 1652 μανθάνομεν¹, ὅτι ἡ Πατριαρχικὴ ἑξαρχία τῆς Καβάρνης ἠνώθη «μετὰ πάντων ὄριων τε καὶ χωρίων» μετὰ τὴν ἐπαρχίαν Βάρνης καὶ κατεκυρώθη εἰς τὸν τότε ἀρχιερέα αὐτῆς Ἄνθιμον.

Τὸ τῆ συμπράξει τοῦ Μιχαὴλ Η' συμπληθὲν κράτος τῶν Ὅγουζων, εἰς τὸ ὅποιον ἀνemiχθήσαν καὶ οἱ ἐλθόντες Σελτζούκοι Τοῦρκοι τοῦ Ἰζεδδίν, διαθέτον στρατὸν καὶ στόλον, ἐλθόντα μετὰ τοῦ φυγάδος Σουλτάνου, ἐνεδυναμώθη ἀρκεύοντως καὶ ἐφάνη εἰς πολλὰς περιστάσεις χρήσιμον εἰς τὸν βασιλέα Μιχαήλ.

Ἀποθανόντος ὁμως τοῦ Σαρῆ - Σαλτοῦκ, ἀρχηγὸς τῆς χώρας τῶν Καρβούνων παρουσιάζεται ὁ Μπαλήκ ἐκ Τουρκικῆς γενεᾶς. Αἱ μετὰ τῶν διαδόχων τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου σχέσεις του εἶχον κατὰ τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ αὐτοκράτορος Καντακουζηνοῦ ὡς ἑξῆς: «Βασιλεὺς δὲ (Ἄννα) ἐπεὶ ἑώρα μόνην τὴν Κωνσταντίνου πόλιν αὐτῇ περιλειπομένην, (αἱ γὰρ ἄλλαι σχεδὸν πᾶσαι προσεχώρησαν βασιλεὶ τῷ Καντακουζηνῷ) πρὸς Μπαλίκαν τινά, τοῦ Καρβωνᾶ ἄρχοντα πέμψασα πρεσβείαν ἐδεῖτο βοηθεῖν. Ὁ δὲ ἀσμένως τε ἐδέξατο τὴν πρεσβείαν καὶ Θεόδωρον καὶ Τομπροτίσαν τοὺς ἀδελφούς, χιλίους στρατιώτας ἄγοντας ἐπιλέκτους κατὰ συμμαχίαν ἔπεμψε τῇ βασιλίδι, οἱ καὶ τὰς κατὰ τὸν Πόντον παραθαλασσίους πόλεις δεόντως ἔπεισαν ἀποστῆναι βασιλέως καὶ τῇ βασιλίδι προσχωρεῖν ἤλπισαν γὰρ αὐτοὺς τι μέγα κατορθῶσειν. Καὶ ἡ βασιλεὺς ἐδέξατο τοὺς ἄνδρας μετὰ πολλῆς τῆς εὐμενείας καὶ τιμῆς καὶ τήν τε Ἀποκαύκου τοῦ μεγάλου δονκὸς θυγατέρα συνώκισε τῷ Τομπροτίσα, καὶ στρατηγὸν ἀπέδειξε τῆς Ρωμαίων στρατιᾶς»².

Τὸν Μπαλήκ μετὰ τὸν θάνατόν του διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον τῶν Ὅγουζων ὁ Δομπροτίσας (1354), ὅστις, χάρις εἰς τοὺς συγγενικοὺς δεσμοὺς μετὰ τῶν βυζαντινῶν, ἔλαβε τίτλον δεσπότη. Κατὰ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Δομπροτίσα τὸ δεσποτᾶτον τῶν Ὅγουζων ἀπέκτησε μεγάλην ἰσχύν. Ὁ Δομπροτίσας, ὅστις ἐκληρονόμησε τὸν στόλον τῶν Σελτζούκων, ἐφρόντισε νὰ τὸν ἐνισχύσῃ καὶ διοργανώσῃ. Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἡ χώρα τῶν Καρ-

¹ Γ. Δ. Μπαλάστσεφ, Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 16.

² Καντακουζηνοῦ, Ἱστορία, Γ', σ. 585, ἐκδ. Βόννης.

βούνων (πρότερον μικρὰ Σκυθία) διὰ πρώτην φοράν ἔλαβε τὸ ὄνομα «χώρα τοῦ Δομπροτικίου», οἱ δὲ μεταγενέστεροι Τοῦρκοι συγγραφεῖς τὴν μετωνόμασαν Δόμπροτσια.

Ἀποθανόντος καὶ τοῦ Δομπροτίτσα τὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωάννης ἢ Ἰβάγκος (1386), τοῦ ὁποίου ἡ μήτηρ, ὡς ἐρρέθη, ἦτο Ἑλληνίς, κόρη τοῦ μεγάλου δουκὸς Ἀποκαύκου. Ὁ τελευταῖος οὗτος δεσπότης τῶν Ὀγούζων, μὴ δυνηθεὶς ν' ἀποκρούσῃ τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Μπαϊαζίτ Α' (1393), ὑπήχθη ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ καὶ οὕτω τὸ ἀνεξάρτητον ἐπὶ 130 ἔτη κράτος τῶν Ὀγούζων ἢ Γκαγκα-ούζων, ἰδρυθὲν τῷ 1263, τῇ βοηθείᾳ Μιχαὴλ Η' τοῦ Παλαιολόγου, ἐν τῇ δυτικῇ παραλίᾳ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, μὲ ἰδιαίτερον ἔξαρχον, ὑποκείμενον πνευματικῶς τῷ Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως, διελύθη πλέον διὰ παντός.

Ὁ Ἑβλιὰ Τσελεμπῆ, ὅστις ἔκαμε τὴν περιοδείαν του εἰς τὴν Βουλγαρίαν κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, ἀποκαλεῖ τὴν Β.Α. Βουλγαρίαν «Οὐζοι-Ἐγιαλέτ», ἐκ τοῦ ὁποίου φαίνεται ὅτι τὰ μέρη ταῦτα τῆς Βουλγαρίας ἐξηκολούθουν νὰ φέρουν τότε τὸ παλαιὸν ὄνομα τῶν Ὀγούζων. Ὁ ἴδιος περιγράφει τοὺς κατοίκους τῆς Σιλιστρίας ὡς μέσου ἀναστήματος, σωματικῶς ὑγιεῖς καὶ εὐθύμους. Ὑπάρχει, λέγει, καὶ φυλὴ τις λεγομένη «τσιτάκ», οἱ ὅποιοι προῆλθον ἀπὸ μίγμα Τατάρων, Βουλγάρων, Βλάχων καὶ Μολδοβάνων. Αἱ γυναῖκές των κρύπτονται. Εἶνε λίαν ἐνάρετοι καὶ αἰδήμονες. Οἱ τσιτάκοι τιμοῦν τοὺς ξένους, τοὺς ὁποίους ἀγαποῦν καὶ ξενίζουσιν. Ὁ λαὸς εἶνε ἤπιος, εἰλικρινής, μὲ χαρακτῆρα καλόν. Οἱ θραγαῖδες (ὑπήκοοι) εἰς τὸ Χαδξῆ-ὄγλου-Παζαρτζῆκ λέγονται τσιτάκιδες τῆς Δόβρουτζας, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἰδιαίτεραν κοινωνίαν. Οἱ κάτοικοι τῆς Δόβρουτζας καὶ Δελι-Ὀρμάν εἶνε ἰδιαίτερα φυλὴ. Εἶνε θαρραλέοι, ἀνδρεῖοι καὶ γενναῖοι. Ὁ Ἑβλιὰ Τσελεμπῆς εὕρισκε διαφοράν καὶ εἰς τὴν γλῶσσάν των.

Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν κατάκτησιν τοῦ Ὀγουζικοῦ κράτους, μέγα μέρος τῶν Γκαγκαούζων ἠναγκάσθη νὰ ἐξισλαμισθῇ. Οἱ λοιποὶ ἔκρυπτον ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον τὴν χριστιανικὴν των θρησκείαν, παρουσιαζόμενοι ὡς πρεσβεύοντες τὸν Μωαμεθανισμόν. Τοῦτο ἠδύνατο νὰ πράξουν λίαν ἐνκόλως, καθότι ἑξωτερικῶς οἱ Γκαγκαούζοι διόλου δὲν διέφερον ἀπὸ τοὺς Τοῦρκους, οὔτε κατὰ τὴν γλῶσσαν, οὔτε κατὰ τὴν ἐνδυμασίαν.

Γνωστὸν τυγχάνει ὅτι μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ κατακτητῆς σουλτάνος ἀνεγνώρισεν ὡς κεφαλὴν ὄλων τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν, ἄνευ διαφορᾶς ἐθνικότητος, μόνον τὸν Ἑλληνα Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ἐν ὅσῳ μὲν οἱ Τοῦρκοι ἐξηκολούθουν νὰ διατελοῦν ὑπὸ τὴν μέθην τῶν ἐπιτυχιῶν των, οὔτε κἀν λόγος ἠδύνατο νὰ γίνῃ περὶ ἐκκλησιῶν καὶ σχολείων διὰ τοὺς θραγαῖδες. Αἱ θρησκευτικαὶ διατυπώσεις ἐξετελοῦντο εἰς κατακόμβας. Ὅταν ὁμως ὁ Πατριάρχης ἤρχισε νὰ γίνεται δεκτὸς παρὰ τοῦ βεζύρου, οἱ δὲ ἀρχιερεῖς παρὰ τῶν πασσάδων, τότε μόλις οἱ χρι-

στιανοὶ ἤρχισαν ἐλευθέρως νὰ ἐκτελοῦν τὰ θρησκευτικὰ τῶν καθήκοντα καὶ νὰ φοιτοῦν εἰς σχολεῖα. Οἱ Γκαγκαούζοι, ὡς χριστιανοί, ἀφένθησαν εἰς τὴν πνευματικὴν κυριαρχίαν τοῦ Πατριάρχου, ὅστις ἐκυβέρνα αὐτοὺς θρησκευτικῶς καὶ ἠθικῶς. Μέγα μέρος αὐτῶν ἔλαβον ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ ἀνατροφήν, καλούμενοι πλέον Ἑλληνας. Ἐν μικρὸν μέρος ἔμεινεν ὑπὸ τὴν ἐπιρροήν τῶν Βουλγάρων, καὶ ἕτερον τῶν Τούρκων.

Ἡ ἐπίδρασις αὕτη ὅμως ὀλίγον συντέτεινεν εἰς τὸ νὰ ἀλλάξουν τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ φρονήματά των. Ἐμειναν πιστοὶ εἰς τὴν φυλὴν, ἀπὸ τῆς ὁποίας προήρχοντο, ὡς καὶ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα.

Ἡ τοιαύτη ἐπίδρασις ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πολλοὺς τουρκολόγους, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ εἰς τὸν ῥῶσον Μόσσκωφ, καὶ τὸν τσέχον Ἰρετσεκ, νὰ νομίζουν, ὅτι ὑπάρχουν τριῶν εἰδῶν Γκαγκαούζοι, ἦτοι Ἀσηλ- (κυρίως) Γκαγκαούζοι, Ἑλληνας-Γκαγκαούζοι καὶ Βούλγαροι-Γκαγκαούζοι. Ὡς Ἀσηλ-Γκαγκαούζους θεωροῦν τοὺς τῆς Β. Α. Βουλγαρίας ζῶντας μετὰ τῶν Τούρκων, εἰς τὴν γλῶσσαν, ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν ὁποίων δὲν βλέπουν ξένην ἐπιρροήν, Ἑλληνας-Γκαγκαούζους δὲ θεωροῦν τοὺς πρὸς τὸν Εὐξείνιον ζῶντας ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρους τοὺς εἰς τὸ ἔσωτερικὸν τῆς Βουλγαρίας, πρὸς τὸ Προβαδί, Σούμλαν καὶ Σιλίστριαν κατοικοῦντας.

Οὕτω βλέπομεν, ὅτι οἱ ὑπὸ τὴν βουλγαρικὴν ἐπιρροήν ζῶντες Γκαγκαούζοι λέγουν: σβετί (ἅγιος), κάκο (μεγάλῃ ἀδελφῇ) λέλια (θεία) κτλ., οἱ ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν ἐπιρροήν: αἶι (ἅγιος), ἀκόνα (εἰκόνα), Χριστὸς ἀνέστη, καλ' ἡμέρα κτλ. καὶ οἱ ὑπὸ τουρκικὴν ἀμπλά ἠντεντιὰ (μεγάλῃ ἀδελφῇ), τίιζε (θεία), πούτ ταχτασῆ (εἰκὼν) κτλ.

Ὁ Μόσσκωφ εὐρίσκει διαφορὰν καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Γκαγκαούζων ἰδίᾳ εἰς τὸ παρὰ τὴν Βάρναν χωρίον Κεστιρίτζι, τὸ ὁποῖον ἐπεσκέφη. Οὕτω, κατ' αὐτόν, τὴν πρόθεσιν διὰ μερικοὶ ἀντικαθιστῶσι διὰ τῆς ἰτσίν, ἄλλοι δὲ διὰ τῆς κομαγά, διότι οἱ μὲν λέγουν: μπενιμ ἰτσίν, (δι' ἐμὲ) σενιν ἰτσίν, (διὰ σὲ) ὄνοῦν ἰτσίν, (δι' ἐκεῖνον) ἄλλοι δέ: μπενιμ κομαγά, σενιν κομαγά, ὄνοῦν κομαγά (!), ὅπερ δὲν εἶνε ἀληθές. Ἀφορμὴν εἰς τὸ τοιοῦτο λανθασμένον συμπέρασμα ἔδωκεν εἰς τὸν μὴ γνωρίζοντα καλῶς, ὡς φαίνεται, τὴν τουρκικὴν Μόσσκωφ, ἡ φράσις τὴν ὁποίαν ἤκουσεν εἰς τὸ Κεστιρίτζι, ἦτοι: μπὸν τεστὶ σοῦ ἰτσίν (ἡ στάμνα αὕτη εἶνε διὰ νερόν). Ἄλλοι δὲ ἔλεγον: μπὸν τεστὶ σοῦ κομαγά, τὸ ὁποῖον μεταφραζόμενον σημαίνει, ἡ ὕδρια αὕτη χρησιμεύει διὰ νὰ βάλωμεν νερόν. Εἰς τὴν πρώτην ἔκφρασιν γίνεται χρῆσις τῆς προθέσεως ἰτσίν (διὰ), εἰς τὴν δευτέραν δὲ τοῦ ῥήματος κόϊορομ (βάζω, θέτω) καὶ ἐπομένως ἄλλο τὸ ἰτσίν, ἄλλο τὸ κομαγά, καίτοι δι' ἀμφοτέρων ἐκφράζεται ἡ αὐτὴ ἔννοια. Κατ' αὐτόν τὸν τρόπον ἠπατήθη καὶ ὁ Ἰρετσεκ νομίζων, ὅτι τὸ ὄνομα Δημήτρι οἱ Γκαγκαούζοι μετατρέπουν εἰς Δεμήρ: Τὸ Δεμήρ εἶνε μετά-

φρασις τοῦ ὀνόματος Σιδέρης (Σίδηρος), βουλγαριστί δὲ Ζελέζο. Παρόμοια ὀνόματα μὲ ὁμοίαν κατάληξιν εἶνε καὶ τὰ Γκαμπίσι¹, Τατίσι, Πατίσι, Γεωργίσι, Γκογκίσι, Κουλίσι, Πετρούσι, Παρούσι κτλ. Εἰς τὰ κύρια ὀνόματα ἐπισυνάπτεται πάντοτε καὶ κοσμητικὸν ἐπίθετον οὕτως: οὐζοὺν Γκαμπίσι (Γκαμπίσι ὁ ὑψηλός), ὀϊνὰκ Τατίσι (Τ. ὁ παιγνιδιάρης) κτλ. Ἡπατήθη ἐπίσης ὁ Ἰρετσεκ, ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι τουρκολόγοι, παριστάνοντες τὰ περὶ τὴν Βάρναν χωρία Μπέλα (Ἄσπρος), Κουρού-Κιοϊ, Ταπτίκ, Καραχουσεῖν ὡς Γκαγκαουζικά, ἐνῶ εἶνε Ἑλληνικὰ ἐκβουλγαρισθέντα ἤδη.

Ἐν τούτοις ἡ γλῶσσα τῶν Γκαγκαούζων εἶνε μία καὶ ἡ αὐτὴ ὡς καὶ ἡ θρησκεία των. Αἱ παρεισφρήσασαι ξέναὶ λέξεις εἶνε τοπικοῦ χαρακτήρος. Ἐκ τῆς πολυετοῦς συμβιώσεως αὐτῶν μετὰ τῶν Σελτζούκων Τούρκων ἀφωμοιώθη ἀρκετὰ ἡ γλῶσσα αὐτῶν μετὰ τῆς Ὄθωμανικῆς, ἀπεμακρύνθη δὲ μεγάλως ἐκ τῆς Κουμανικῆς, καίτοι ἐν ἀρχῇ οὗτοι οἱ λαοὶ ἀπετέλουν ἓν ἔθνος. Τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν εὐρεθέντων Κουμανικῶν χειρογράφων τοῦ 1303 εἰς τὸ ἱερὸν τῆς ἐκκλησίας ἀγίου Μάρκου εἰς τὴν Βενετίαν. Πρῶτος ὁ τουρκολόγος Γγέζα Κούν² ἀπέδειξεν ὅτι τὰ εὐρεθέντα χειρόγραφα εἶνε Κουμανικῆς γλώσσης, ἔπειτα δ' ὁ ἀκαδημαϊκὸς Β. Ρατλώφ³ ἐξήγησε τὸ περιεχόμενον, συντάξας καὶ τὸν «Codex Cumanicus»⁴.

Χάριν περιεργείας παραθέτομεν ἐκ τοῦ χειρογράφου τούτου περικοπὰς μετὰ παραβολῆς αὐτῶν πρὸς τὴν Γκαγκαουζικὴν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν:

Κουμανικά ⁵	Γκαγκαουζικά	Ἑλληνικά
Αρι Λουκας αἰτιρ ελμπανγγελιμ ἰτσινιέ: νασικ μπουγγιῶν χα- τσαν Χριστὸς τοκτι κελντι φαριμτα γιαζηνδα αἰτίι κουτουτσιγγα κίμ	Ἄ1 Λουκᾶ ντέρ βανγελιονονῦν ἰτσινιέ ὁ γγιουὺν χάτσαν Χριστὸς ντογμούσι, γγελμισι ἰντσέρ κιρά. ἰαν ἰεμισι τσομπανλαρά κίμ	Ὁ Ἅγιος Λουκάς λέγει εἰς τὸ Εὐαγγέλιον Τῆ ἡμέρα ἐκείνη ὅτε ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη ἦλθεν ὁ ἄγγελος εἰς τὴν πεδιάδα καὶ εἶπεν εἰς τοὺς ποι- μένας,

¹ Τὸ σς προφέρονται ὡς τὸ γαλλ. ch.

² Geza Kun, Codex Cumanicus bibliothecae ad templum divi Marci Venetiarum, primum ex integro edit. . . Budapest 1880.

³ W. Radloff, Das türkische Sprachmaterial des Codex Cumanicus, ἐν Mémoires de l'Académie impériale des sciences de Saint-Petersbourg, t. XXXV, no 6, St-Petersbourg, 1887.

⁴ Ἴδε καὶ Sévérien Salaville, Un manuscrit chrétien en dialecte turc, Le «Codex Cumanicus». Echos d'Orient. 1911, σελ. 278-286.

⁵ Τὰ ἰ προφέρονται ὡς τὸ γαλλ. d.

iou > > > u.

ἰ ὡς εἰς τὴν τουρκικὴν λέξιν κρηκ (σπασμένον).

Κουμανικά	Γκαγκαουζικά	Ἑλληνικά
κοῖνλαρ κιουντέρεμ μαν	κοῖνλαρί γγλουτερμισ- σλέρ	οἱ ὅποιοι ἔβοσκον τὰ πρόβατα.
ιανικλαρτιρμαν σιζγγα	μπέν σιζέ σοϊλέριμ	Σᾶς ἀγγέλλω μεγάλην
ουλου σαουντσ κιμ	μπιούκ σεβινμέκ μπου	χαράν. ὅτι σήμερον ἐγεν-
μπιουγγιουν τοκτι	γγιούν ντογνιού κουρτα-	νήθη ὁ Σωτήρ ὄλου τοῦ
μπαρτσα αλαμ κουτκαρ- δατοι	οῦν ντιουμπιουτιουν τνουνιαϊ.	κόσμου.

Ἡ γλῶσσα τῶν Γκαγκαούζων ἔχει πολλὰ τὰ κοινὰ καὶ μὲ τὴν γλῶσσαν τῶν Τούρκων τοῦ Δελι-Ὀρμάν, Γκατζάλιδων. Ὁθῶς, ἐνῶ οἱ Τούρκοι Ὀσμαν-λῆδες ὡς ἐπιβεβαιωτικὸν μόριον μεταχειρίζονται τὸ ἔβ ε τ (ναί), οἱ Γκατζάλιδες καὶ Γκαγκαούζοι λέγουν: γιαά. Οὕτω καὶ καβρά, ἀντὶ γκετιρ (φέρε), μετσικλί, (πανούκλα) γκιουβενδέ, γκιγκὰ κτλ.

Οἱ Γκαγκα-ούζοι ἐφοίτων εἰς τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ Ἑλληνικὰς ἐκκλησίας, ὠμίλουν ὅμως πάντοτε τὴν Τουρκικὴν μεταχειριζόμενοι εἰς τὴν γραφὴν τὰ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης στοιχεῖα. Βιβλία πρὸς ἀνάγνωσιν μετεχειρίζοντο τὰ Καραμανλίδικα¹, καίτοι δὲν ἐνόουν καὶ αὐτὰ καλῶς. Εἰς τὰς ἐκκλησίας, ὅπου συνήρχοντο, Ἀπόστολος, τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τινες προσευχαὶ ἀνεγινώσκοντο Τουρκισί.

Ὁ ὑπὸ τοὺς Τούρκους ὅμως ζυγὸς αὐτῶν δὲν εἶχε παντελῶς ἐξαλείψει ἐκ τῆς μνήμης των τὴν ποτε ἐλευθέραν ὑπαρξίν τοῦ κράτους τῶν Ὀγούζων, οὔτε τὴν ἐν Ρωσίᾳ διαμονὴν αὐτῶν ὑπὸ χριστιανικὸν κράτος. Διὸ πάντοτε εἶχον τὰς ἐλπίδας των εἰς τοὺς Ρώσους καὶ ἐκεῖθεν περιέμενον τὴν ἔλευθερίαν. Ὅτε τῷ 1750 οἱ Ρῶσοι ἤρχισαν τοὺς πολέμους κατὰ τῶν Τούρκων, οἱ Γκαγκαούζοι δὲν ἔβράδυνον νὰ ἐπαφεληθοῦν τῶν πολέμων τούτων ἐπιστρέφοντες ἀθρόοι εἰς τὴν Ρωσίαν. Κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ Σοβαρώφ (1787 - 1791) μετόκησαν εἰς τὴν Νοβορωσίσκην. Ἐπειτα τῷ 1801 - 1812 εἰς Βεσσαραβίαν, ἔνθα, ὡς μᾶς γράφει ὁ Μόσσκωφ, ὑπάρχουν μέτοικοι Γκαγκαούζοι ὑπὲρ τοὺς 70,000.

Κατὰ τὸ γερμανικὸν Ἰσλαμικὸν λεξικὸν γενικῶς ὄλος ὁ ἀριθμὸς τῶν Γκαγκαούζων εἶνε ὡς ἔγγιστα 100,000. Ἐν Βεσσαραβίᾳ μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχει ἀνάμνησις διὰ τινὰ «Καπιτὰν Δημήτρι», θεωρούμενον Γκαγκαούζον, ὅστις ἔσωσε τὴν ζωὴν τοῦ Νικολάου Α' ἀπὸ τινος ἄραβος. Οὗτος ὁ καπιτὰν Δημήτρις εἶνε ὁ γνωστὸς λοχαγὸς τοῦ ἱππικοῦ Βαθυκιώτης, ὅστις ὑπῆρτει ὑπὸ τὸν Σοβαρώφ καὶ Ρωμαντσώφ, ἀπέθανε δὲ τῷ 1820. Πρὸς ἀνάμνησιν τούτου ἔν χωρίον τῆς Βεσσαραβίας ὠνομάσθη Δημητροβκα.

¹ Τουρκικά δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων. Ἴδε Σ. Α. Χουδαβερδόγλου - Θεοδότου, Ἡ τουρκόφωνος ἑλληνικὴ φιλολογία. Ἐπετ. Ἐτ. Βυζ. Σπ., Ζ', σελ. 299 - 307.

Οἱ Γκαγκαουῖζοι ἔχουν σῶμα κανονικόν, ἀνάστημα μέσον, στήθος εὐρύ, χεῖρας καὶ πόδας ἰσχυρούς, ἐπιδερμίδα μελαγχροινήν, ρῖνα μεγάλην, ὀφθαλμούς καστανούς, κινήσεις εὐτραπέλους. Αἱ παρθένοι εἶνε ὠραῖαι μὲ λευκὴν ἐπιδερμίδα, πρόσωπον στρογγύλον καὶ πλήρες, στήθη ἀνεπτυγμένα. Κοσμοῦσι τὸ πρόσωπον μὲ ψιμύθιον καὶ τεχνητὰς ἐλαίας. Αἱ νεάνιδες δὲν κρύπτονται ἀπὸ τοὺς νέους, ὅταν ὅμως ὀμιλοῦν μετ' αὐτῶν κρύπτουν διὰ τῶν δακτύλων τῶν τὸ στόμα. Ὁ Γκαγκαουῖζος εἶνε εὐθυμος, γενναῖος, γενναϊόδωρος μέχρι σπατάλης, φιλόξενος, φιλότιμος, ἐκδικητικὸς μέχρι θανάτου, ἀτρόμητος. Διὰ τὴν ἀποδείξῃ τὴν γενναϊότητά του ἐπιχειρεῖ ἐπίφοβα κατορθώματα, πληγώνει ἑαυτὸν διὰ μαχαίρας. Ὑπάρχουν περιστάσεις, καθ' ἃς ὁ Γκαγκαουῖζος ἔκοψε τεμάχια κρέατος ἐκ τοῦ ποδός του καὶ ψήσας, τὰ προσέφερον ὡς «μεξέν» εἰς διασκεδάσεις. Εἰς παρομοίας περιστάσεις θραύει διὰ τῶν χειρῶν τὰς ὑάλους τῶν παραθύρων, καταματώνων τὴν χεῖρά του, κατακερματίζει διὰ τῶν ὀδόντων του ποτήρια. Τὰ τοιαῦτα ἔθιμα ἐθεωροῦντο ἐπάξια ἀληθοῦς Γκαγκαουῖζου γνωρίσματα, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τῶν ἑξῆς στίχων Γκαγκαουζικοῦ ἄσματος:

Μεῖχανεγὲ βαρμαλῆ
 τεσκιακχιαρὰ τσατμαλῆ
 Κατεχι κηρακ
 ἔλινι σαρμάκ
 χοβαρδαῖα χοβαρδαῖα
 πὲκ νάμδηρ.

Τὸ νὰ πηγαίνει εἰς τὸ καπηλεῖον
 νὰ πειράξῃ τὸν κάπληον
 νὰ σπάνῃ τὸ ποτήρι
 νὰ τυλίγῃ τὸ χεῖρι
 διὰ τὸν σπάταλον, τὸν ἄσωτον
 εἶνε πολὺ τιμητικὰ.

Οἱ Γκαγκαουῖζοι ἠσχολοῦντο μὲ τὴν μεταξουργίαν, γεωργίαν, κτηνοτροφίαν καὶ ἰδίως ἀμπελοουργίαν.

Εἰς τὴν οἰκογένειαν ὁ ἀνὴρ εἶνε ἡ κεφαλή. Ἐκεῖνος διατάσσει, ἡ γυνὴ ὑπακούει. Τὸ νὰ ἐνεργῇ ὁ ἀνὴρ κατὰ τὰς ὁδηγίας τῆς γυναικός, θεωρεῖται μικροπρεπές. Διὰ τοιοῦτον ἀνδρα λέγουν: «ὄν οὔν μπασσηνὰ φεσι καρῆ κοϊορ» (ἡ γυνὴ θέτει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του τὸ φέσι).

Θρησκευτικῶς ὁ Γκαγκαουῖζος εἶνε φανατικὸς. Καὶ τὰς λίαν μικρὰς θρησκευτικὰς διατυπώσεις ἐκτελεῖ ἀκριβῶς μετὰ φανατισμοῦ καὶ ὅταν ἀκόμη αὐταὶ ἀντίκεινται εἰς τὰ δόγματα τῆς θρησκείας. Οὐδεὶς δύναται νὰ τὸν πείσῃ περὶ τοῦ ἐναντίου, διότι λέγει: «μποῖλὲ μπουλντούκ, μποῖλὲ γκιοτιουρετζεῖτζ» (ἔτσι εὐρομεν, ἔτσι θὰ τὸ πηγαίνωμεν). Προσφέρει θυσίαν ζῶα (κουρμπάν). Τὴν παραμονὴν τοῦ νέου ἔτους καὶ τῇ 3 Φεβρουαρίου (π. ἡμ.), ὅσοι ἔχουν μόνον υἱούς, προσφέρουν θυσίαν πετεινόν.

Εἰς τοὺς τελευταίους πολέμους ὡς στρατιώτης εἰς τὰ βουλγαρικὰ συντάγματα ἔδειξε μεγάλην ἀνδρείαν, ἰδίως εἰς τὰς ἐπιθέσεις.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐνδυμασίαν, αὕτη ἦτο διάφορος κατὰ διαφόρους καιρούς. Εἰς τοὺς παλαιότερους χρόνους οἱ ἄνδρες ἐφόρουσαν «μπιρ γκιο-

τλιου τσακσήρ», τὰ ὁποῖα ἦσαν στενά «ποτούρια» (περισκελίδες εὐρεῖαι) μὲ γαϊτάνια φαριὰ εἰς τὰ κάτω μέρη καλούμενα «πατσιά», «δζαμαδάν», εἶδος γελέκου μὲ διπλὴν σειρὰν κομβίων ἀπὸ γαϊτάνι, «κοντόσς», κοντὸν ἔπανωφόριον, τὸ ὁποῖον ἐρρίπτετο ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου, «κουσσάκ», εὐρεῖαν ζώνην, μὲ τὴν ὁποῖαν περιετύλισσε τὴν ὀσφύν, καὶ ἄνωθεν ἔθετε τὸ «σιλιαχλίκι», «τσαλαμὰ» ἢ «σερβιέττα». περιτύλιγμα τοῦ καλύμματος τῆς κεφαλῆς. Εἰς τοὺς πόδας ἐφόρει «γεμενιά» (πέδιλα). Οἱ πλούσιοι ἐφόρουν κοντὰ ὑποδήματα, τὰ ὁποῖα περιέβαλλον μὲ ἰδιαίτερα «καλτσούνια» μάλλινα «τομάκ» καλούμενα, τὰ ὁποῖα ἐκαλλωπίζοντο μὲ φούντες. Ἀργότερα τὸ «μπιργκιοτλιου τσακσήρ» ἀντικατεστάθη μὲ εὐρέα «σαλβάρια» ὡς τὰ τῶν Συμυραίων. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔθετον «τάκε» (κάλυμμα λευκὸν) καὶ ἄνωθεν «φέςι» μὲ «γιαζμά» (ἐπίδεμα).

Τῶν γυναικῶν ἡ ἔνδυμασία εἶχε τι ὅμοιον πρὸς τὴν τῶν γυναικῶν Τατάρων τῆς Κριμαίας. Ἐφόρουν «ντόν» (βρακί) «γκιομλέκ», (ὑποκάμισον μακρὸν) μέχρι ποδῶν, «ἀντερί», ἔνδυμα χονδρὸν μακρὸν μὲ κοντὰ σχιστὰ μανίκια ὡς καὶ ἀπὸ τὰ πλάγια, κοντόσς, φόρεμα κοντὸν ἐξωραϊσμένον καὶ χρυσοκέντητον, «κουσσάκ», ζώνην, «μαμοῦκα», περιτύλιγμα τῆς κεφαλῆς, «φές», φέσι περιτυλιγμένον μὲ λεπτὸν ὕφασμα «τσεμπέρ». Εἰς τοὺς πόδας ἐφόρουν «τερλίκια» καὶ ἐνίοτε, ἰδίᾳ ἐν χειμῶνι, «ναλίγια». Ἀργότερα ἤρχισαν νὰ ἐπιθέτουσιν ἐπὶ τοῦ φεσίου κοσμήματα, ὡς φλουριά, καὶ τότε ἐλέγετο «τὰς τεπελίκ». Περὶ τὸν τράχηλον ἔθετον μαργαριτάρια, μαχμουδιέδες, κτλ. Ἀργότερον ἤρχισαν νὰ φοροῦν καὶ «σαλβάρια».

Εἰς τὴν *Revue du monde Musulman*¹, ὁ Popescu Γιώργος δημοσιεύει ἄρθρον ἐπιγραφόμενον, *Les gagautci*, ὁπόθεν φαίνεται, ὅτι δὲν γνωρίζει τοὺς Γκαγκαούζους. Εἰς τὴν Δόβρουτζαν, λέγει, ὑπάρχουν 3628 Γκαγκαούζοι, τῶν ὁποίων τὰ ἦθη εἶνε ὅμοια πρὸς τὰ ἦθη ἐκείνων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ζοῦν. Ὅλιγον εἶνε φιλόξενοι. Κατὰ τὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποῖαν ὁμιλοῦν, δὲν δύναται παρὰ νὰ θεωροῦνται ὡς μουσουλμάνοι. Πρὸςβέουσι τὴν Ἑλληνικὴν ἢ Βουλγαρικὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Φιλάργυροι μὲχρι γλισχρότητος. Κατὰ τινα παραδόσιν οἱ Τοῦρκοι ἔκοπτον τὴν γλῶσσαν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἠρνοῦντο νὰ δεχθοῦν τὸν ἰσλαμισμόν. Οἱ γονεῖς, οἱ ὁποῖοι εἶχον ὑποστῆ τὴν ποινὴν αὐτὴν, δὲν ἠδύνατο νὰ διδάξουν εἰς τὰ τέκνα τῶν τὴν ἐθνικὴν τῶν γλῶσσαν καὶ ὡς ἐκ τούτου ταῦτα ἠναγκάζοντο νὰ μάθουν τὴν Τουρκικὴν².

Εἰς τὸ ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικὸν Ἐλευθερουδάκη ἀναγινώσκομεν τὰ ἑξῆς:

Γαγκαούζοι: Βούλγαροι ἐκτουρκισθέντες (!), ἀλλὰ διατηρήσαντες τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Κατόκουν πρὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου κατὰ

¹ Tome I, Paris, Décembre 1906, Populations musulmanes de la Roumanie, σ. 196-III. «Les gagautci».

² Πρβλ. Μελετίου Πηγᾶ, ἐπιστολὴ 200 ἡ.—Υψηλάντου, Τὰ μετὰ τὴν Ἄλωσιν, σελ. 117. — E. Charrière, Collection de documents inédits, I Série, Tome III, Paris 1853.

μήκος τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου ἀπὸ τῆς Βάρνης καὶ τῶν περιχώρων αὐτῆς μέχρι τῆς Ρωσικῆς Βεσσαραβίας, ἔνθα πολυπληθεῖς εὐρίσκονται εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Ἰσμαηλίου, τὴν περιελθοῦσαν μετὰ τὸν πόλεμον εἰς τὴν Ρουμανίαν, ἀσχολούμενοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ἀλιείαν καὶ τὴν ἀνθρακοπαραγωγὴν. Ἐκ τῆς μετὰ τῶν Τούρκων ἀναστροφῆς διειθήρησαν, ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι χριστιανοὶ τῆς βορείου Θράκης, τὴν συνήθειαν τῆς προσφορᾶς θυσιῶν ἐκ ζώων, αἵτινες ὀνομάζονται ὑπ' αὐτῶν ὡς καὶ παρὰ Τούρκους «κ ο υ ρ μ ά ν».

Ὁ Ἱρεσεκ θεωρεῖ τοὺς Γκαγκα-οὔζους ὡς προερχομένους ἐκ παλαιᾶς τουρκικῆς φυλῆς, ἣ ὁποία μετέφησεν εἰς τὸ τότε βουλγαρικὸν βασίλειον καὶ ἐδέχθη τὸν χριστιανισμὸν ἔνωρίτερον τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων καθυποτάξεως.

Ὁ καθηγητὴς τοῦ ἐν Σόφια πανεπιστημίου Στ. Μλαδένωφ ἐν συμπεράσματι μελέτης του περὶ τῶν Γκαγκαούζων εἰς τὸ περιοδικὸν «Βουλγαρικὴ ἱστορικὴ βιβλιοθήκη» 1931, τόμον Ι', ἐπιλέγει:

«Οἱ Γκαγκαούζοι ὑπὸ γλωσσολογικῆν ἔποψιν δύνανται νὰ θεωρῶνται ὡς ἄμεσοι ἀπόγονοι τὸσφ τῶν Βουλγάρων τοῦ Ἀσπαρούχ, ὅσφ καὶ τῶν Κουμάνων ἢ Οὔζων (Ὀγούζων), ἴσως δὲ ἡ διαφορὰ «β ο ὑ λ γ α ρ ο ι Γ κ α γ κ α ο ὕ ζ ο ι» καὶ «Ἄ σ η λ Γ κ α γ κ α ο ὕ ζ ο ι» στηρίζεται ἐπὶ τῆς διαφόρου προελεύσεως αὐτῶν, δηλ. ἴσως, οἱ μὲν Βούλγαροι Γκαγκαούζοι εἶνε ἀπόγονοι τῶν πρώτων Βουλγάρων τοῦ Ἀσπαρούχ καὶ διὰ τοῦτο θεωροῦνται καὶ ὀνομάζονται «Β ο ὑ λ γ α ρ ο ι», οἱ δὲ «Ἄ σ η λ Γ κ α γ κ α ο ὕ ζ ο ι» καλούμενοι, τῶν Κουμάνων, οἱ ὅποιοι εἶνε πλησίον τῶν Βουλγάρων».

Πρῶτος δ' Ἰωάννης Νικολάου, ὁ συγγραφεὺς τῆς «Ὀδησοῦ» (Βάρνα) ἐκφέρει γνώμην, ὅτι οἱ Γκαγκαούζοι ὑπάγονται εἰς τὴν μεγάλην Τουρανικὴν φυλὴν, «οἵτινες ἐπέδραμον κατὰ τὴν δεκάτην ἑκατονταετηρίδα ἢ ὀλίγον πρότερον ἢ ὕστερον εἰς τὰ ἀνατολικά μέρη τῆς Εὐρώπης, καὶ διελθόντες τὸν Ἴστρον ποταμὸν ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ δυτικά παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου περὶ τὴν Δόβρουτζαν, μέχρι Βάρνης, κυριαρχήσαντες μᾶλλον ἢ ὑποταθέντες εἰς τὴν καθεστῶσαν ἀρχήν». («Ὀδησός», σελ. 135).

Ὁ καθηγητὴς τοῦ ἐν Σόφια Πανεπιστημίου Α. Ἰσσίρκωφ¹ λέγει τὰ ἔξης περὶ Γκαγκαούζων: «Οἱ Γκαγκαούζοι εἶναι ὀρθόδοξοι, ἀλλ' ὀμιλοῦν τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν. Εὐκόλως ἐξελληνίζονται ἢ ἐκβουλγαρίζονται. Ὑπάρχουν Γκαγκαούζοι Βούλγαροι, οἵτινες ὀμιλοῦν τὴν τουρκικὴν, ἀλλ' ἔχουν ἔθιμα καὶ ἄσματα βουλγαρικά. Οἱ Γκαγκαούζοι κυρίως ζοῦν περὶ τὴν Βάρναν καὶ Βαλτσίκιον. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἀνέρχεται εἰς 10.175 ψυχὰς».

Τὴν ἐτυμολογίαν τῆς λέξεως «Γ κ α γ κ α ο ὕ ζ» πολλοὶ τουρκολόγοι, φιλόλογοι καὶ ἀρχαιολόγοι προσεπάθησαν νὰ καθορίσουν. Χάριν περιεργείας ἀναφέρομεν ἐξηγήσεις τινάς.

¹ Α. Ἰσσίρκωφ, Βουλγαρία: γεωγραφικαὶ σημειώσεις Σόφια 1910 σελ. 142.

Ὁ ἀκαδημαϊκὸς Ράιτλοφ ὑποθέτει ὅτι εἶνε λέξις συνεπτυγμένη ἐκ τοῦ ἀγκοὺζ ἢ ὀγκοὺζ (οὔζ) μετὰ τῆς γκα ἢ γκαγκά, γνώρισμα ἰδιαίτερας γενεᾶς τῶν Ἀγούζων. Ὁ τουρκολόγος Μόσσκοφ ὑποθέτει ὅτι τὸ γκαγκ εἶναι γνώρισμα τῆς φυλῆς τῶν Οὔζων. Ὁ Δημητριάδης (Εἰδήσεις ἀρχαιολογικαὶ - Βάρνα 1909) κάμνει τὸ ἐξῆς συμπέρασμα. Ἡ προσθήκη γκα ἢ γκαγκά εἶνε πρόθεσις σημαίνουσα γενεάν. Ἄρα γκαγκα - οὔζοι, ἀπόγονοι τῶν Οὔζων¹.

Ὁ προαναφερθεὶς συγγραφεὺς τῆς «Ὀδησοῦ» Ἰ. Νικολάου σχετίζει τὴν λέξιν γκαγκαοὺζ μὲ τὴν λέξιν τοῦ Ὀμήρου ἀγαυοὶ (Ὀμ. Ἰλ. Ν. 5.), οἵτινες ἦσαν, λέγει, οἱ παλαιότεροι κάτοικοι τῶν μερῶν αὐτῶν, ἢ, μὲ ἐκείνους, οὓς ἀναφέρει ὁ Πλίνιος, ὡς Καιτούζους, Κροβούζους: «ἐν τε τοῖς πέριξ τόποις καὶ ὑπὲρ τὴν πόλιν ταύτην (Ὀδησοῦν) ἦρχον οἱ Κροβούζοι, ἔθνος θρακικὸν ἢ γετικόν, ἐκτεινόμενον ἰκανῶς καὶ κατέχον τὰ ὑπερκείμενα τῶν παραλίων τοῦ Εὐξεινίου Πόντου μέρη ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Πανησοῦ (Κομσι), μέχρι τῶν Κρουνῶν, (χωρίον, πλησίον τῆς πόλεως Βαλτοικίου, καλούμενον σήμερον Ἐκρένε) εἶτα δὲ τῶν Πυγμαίων ἔθνος λέγεται, ὅτι ὑπῆρχεν, οὓς τινες βάρβαροι Καιτούζους καλοῦσι πιστεύοντες, ὅτι ἐφυγαδεύθησαν ὑπὸ τῶν γεράνων» (Πλ. β. Δ. κεφ. 18).

Ὁ βούλγαρος ἀρχαιολόγος καὶ βυζαντιολόγος Γ. Μπαλάστσεφ² νομίζει, ὅτι οἱ Γκαγκαούζοι ἔλαβον τὴν ἐπωνυμίαν τῶν ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἰδρυτοῦ τοῦ κράτους τῶν Ὀγούζων Καϊκαβούζ, καθότι ὑπὸ τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν τὸ κ προφέρεται ὡς γκ ἢ γγ· οὕτω προφέρουσιν: ἀντὶ Κάλατα — Γκάλατα, ἀντὶ καμπάκ — γκαμπάκ, ἀντὶ κουρμπάν — γκουρμπάν, ἀντὶ Καϊκαβούζ — Γκαγκαοὺζ. Ἐν τούτοις δὲν συμμεριζόμεθα τὴν γνώμην ταύτην καὶ τὸ συμπέρασμα, καθότι οἱ Γκαγκαοὺζοι δὲν ἀντικαθιστοῦν, ὅπως τὰ ἄλλα ἔθνη τῆς Ἀνατολῆς, τὸ κ διὰ γκ. Τοῦναντίον, τὸ διαφυλάττουν. Οὕτω λοιπὸν λέγουν: Κάλατα, οὐχὶ δὲ Γκάλατα· καμπάκ, οὐχὶ γκαμπάκ· κουρμπάν, οὐχὶ δὲ γκουρμπάν· Καϊκαβούζ, οὐχὶ δὲ Γκαϊκαβούζ. Ἐκτὸς τούτου, οἱ ἐπελθόντες ὀπαδοὶ τοῦ Ἰζεδδὶν Καϊκαβούζ πρῶτοι θὰ ἐλέγοντο Γκαγκαβούζ, οὐχὶ δὲ Τοῦρκοι Σελτζούκοι. Ἡ ἐπωνυμία γκαγκαοὺζ ἐπεβλήθη εἰς τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Καϊκαβούζ ἐκ τῶν ἐκεῖ εὐρισκομένων φυλῶν, τῶν ἤδη καλούμενων γκαγκαοὺζ, μετὰ τὸν ἐκχριστιανισμόν αὐτῶν.

Ἐκ τῶν ἄνω φαίνεται, ὅτι ποικίλοι συγγραφεῖς ποικίλως ἀπεφάνθησαν περὶ τῆς σημασίας τῆς λέξεως γκαγκαοὺζ καὶ περὶ τῆς ἐθνικότητος τῶν Γκαγκαοὺζων. Ὅλοι ὅμως εἶνε σύμφωνοι ὅτι οἱ Γκαγκαοὺζοι εἶνε τουρκικῆς φυλῆς τῶν Ὀγούζων ἢ Γαούζων, εἰς τὸ ἐθνικὸν ὄνομα τῶν ὁποίων προστίθεται τὸ γκα ἢ γκαγκά, σημαῖνον ἰδιαίτεραν τινὰ φυλὴν τῶν Ὀγούζων.

¹ Προσθέτομεν ὅτι τουρκιστὶ γκάγκα = γρυπός, γρυπόρρινος, οὓς δέ, καὶ ὀγοὺζ ἢ οὐγοὺζ = χωρικός, ἐξωμερῆτης (Σημ. Σ. Α. Χ. Θ).

² Ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 19.

Ἡμεῖς, βασιζόμενοι ἐπὶ τῆς ἀντιλήψεως, τὴν ὁποῖαν ἔχει ὁ γκαγκαουζικός λαός, περὶ τῆς σημασίας τῆς λέξεως γκαγκαούζ, ἀποφαινόμεθα, ὅτι ἡ λέξις αὕτη δὲν εἶνε γνώρισμα οὐδεμιᾶς φυλῆς, γενεᾶς ἢ ἔθνους, ἀλλὰ σημαίνει χριστιανὸν ὀρθόδοξον. Δι' αὐτὸ δὲ ἀκριβῶς καὶ ἡ ἱστορία δὲν ἀναφέρει οὐδεμίαν φυλὴν ἢ ἔθνος μὲ τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην, καίτοι οἱ Γκαγκαούζοι μέχρι σήμερον ὑφίστανται, διατηροῦντες τὴν γλῶσσαν, τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα αὐτῶν. Οὔτε δὲ ὀνόματα χωρίων ὑπάρχουν ὑπενθυμίζοντα τὴν ποτε ὑπαρξίν αὐτῶν, ἐν ᾧ ἄλλα ἔθνη ἢ ἄλλαι φυλαί, τῶν ὁποῖων σήμερον οὔτε ἴχνος ὑπάρχει, ἀφῆκαν ἴχνη εἰς τε τὴν ἱστορίαν, καὶ εἰς ὀνόματα χωρίων, ἔνθα ποτὲ ἔζησαν Πετσενέγοι, Κουμάνοι, Οὔζοι κτλ., Πετσενάγ, Κουμάνοβο, Οὔζλάρ, Χοροζλάρ κτλ. Ἡ ἐπωνυμία ἄρα τῶν Γκαγκαούζων δὲν σημαίνει φυλὴν ἢ ἔθνος τι, ἀλλὰ χριστιανὸν τουρκικῆς ὀγουζικῆς φυλῆς. Καὶ αὐτὸς ὁ Γκαγκαούζος ἐρωτώμενος τί σημαίνει γκαγκαούζ, ἀπαντᾷ, χριστιανός.

Τὸ ὅτι δὲ τῶν Γκαγκαούζων ἡ ἐθνικὴ ἐπωνυμία εἶνε Τοῦρκοι, φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ἐξῆς: ἐρωτῶν ὁ Γκαγκαούζος, ἂν γνωρίζουν τὴν γλῶσσάν του, λέγει: «σὲν τῑούρκτσια μπιλίορμουσουν;» ἦτοι, σὺ τουρκικὰ γνωρίζεις; οὐδέποτε ὁμως λέγει, «σὲν γκαγκαούζτσα μπιλίορμουσουν», ἦτοι, «γνωρίζεις Γκαγκαουζικά;» ἀναγνωρίζων οὕτως, ὅτι ἡ γλῶσσά του εἶνε ἡ τουρκικὴ. Ἀποφεύγει δὲ νὰ λέγεται Τοῦρκος, διότι ἡ λέξις αὕτη ἔγινε ταυτόσημος μὲ τὴν λέξιν μωαμεθανός ἢ μουσουλμάνος, τὸν ὁποῖον μισεῖ. Μόνον δὲ ὅταν πρόκειται νὰ ὀμιλήσῃ περὶ τῶν τουρκικῶν αὐτοῦ ἠθῶν καὶ ἐθίμων, ἀναγνωρίζει ὅτι εἶνε Τοῦρκος λέγων: «μ π ι ζ Τ ῑ ο υ ρ κ μ ἔ ν ι ζ», ἦτοι ἐκ παλαιᾶς τουρκικῆς φυλῆς.

Διὰ τὸν Γκαγκαούζον θρησκεία καὶ ἐθνικότης εἶνε ἐν καὶ τὸ αὐτό, ὡς εἰς τοὺς Λεβαντίνοους. Τοῦτο ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τῶν ἐξῆς Γκαγκαουζικῶν στίχων συντεθέντων κατὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀπὸ τῶν Τοῦρκων πόλεμον, ὅτε οἱ Γκαγκαούζοι ὑπερήσπισαν γενναίως μόνοι τὴν Καβάρναν ἐκ τῶν ἐπιθέσεων τῶν Κιρκασίων καὶ μπασιμποζούκων Τοῦρκων, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ συμπολίτου αὐτῶν Ἀμηρά¹.

Ἄγλέμε μπε νινέμ, ἀγλέμε, μπιζ γκένε γκελίριζ Χριστιαν, ὄγρουνά μπιζ κὰν ντιοκέριζ.

ἦτοι: μὴ κλαῖε, μάννα μου, μὴ κλαῖε, ἡμεῖς πάλιν θὰ ἔλθωμεν, διὰ τοὺς χριστιανούς ἡμεῖς χύνομεν αἷμα.

Οὔτε οἱ Καραμανλήδες², οὔτε οἱ Βούλγαροι ἢ Ἕλληνες χριστιανοὶ ὀμιλοῦντες τὴν τουρκικὴν θεωροῦνται Γκαγκαούζοι, ἀλλ' ὡς ξένοι, καὶ μὲ δυσπιστίαν γίνονται δεκτοί. Διὰ ταῦτα, ὅταν θέλουν νὰ βεβαιωθοῦν ἂν ὁ συνομι-

¹ Ἴδε «Σφαγαὶ ἐν Καβάρνη», ἔπος ὑπὸ Δ. Κ. Κράχτογλου, Ἀθήνα 1878.

² Ἕλληνες τῆς Ἀνατολῆς τουρκόφωνοι. Εἰς τὴν Βουλγαρίαν ὑπάρχει καὶ χωρίον Καραμανλή.

λητής των εινε Γκαγκαουζος, ερωτουν: «σεν μιλλεετ μι σιν;» ητοι, συ απο το εθνος εισαι, δηλ. Γκαγκαουζος;

Τινες των συγγραφεων, μεταξυ των οποιων και ο Ίρεσεκ, λεγουν οτι δηθεν οι Γκαγκαουζοι θεωρουν την επωνυμιαν των υβριστικην και αποφευγουν να την αναφερουν. Τουναντιον, ο Γκαγκαουζος, οταν προκειται να επιτεινη την εθνικότητα του, μεθ' υπερηφανειας λεγει: «μπα να Γκαγκαουζ ντερλερ,» ητοι εγω δεν ειμαι τυχαιος, αλλα ενδοξος Γκαγκαουζος.

Εινε αληθες οτι ενιοτε ερωτωμενος περι της εθνικότητος του, ιδίως υπο των αρχων, απαντα οτι εινε χριστιανος, αποφευγων να λεγεται Γκαγκαουζος. Τουτο πραττει, διοτι αι αρχαι δεν αναγνωριζουν Γκαγκαουζικον εθνος.

Ουτω λοιπον, ως ειδομεν, οι Γκαγκαουζοι εν αρχη ως Ογουζοι η Ουζοι εδρασαν εις τας Ρωσικας στεππας, επειτα ως υποτελεις εις αυτους και εις τους Βυζαντινους, και τελος, υπο τον Καικαβουζ, ως αυτεξουσιον κρατος με χριστιανικην θρησκεια, επιβαλοντες εις ολους τους επηλυδας την επωνυμιαν των, Γκαγκαουζοι, ητοι εκχριστιανισθεντες Ογουζοι.

Υπο τον τουρκικον ζυγον ακραδάντως διετήρησαν την θρησκεια των παρ' ολους τους διωγμους εις διαφορους δεινās περιστάσεις, συγχωνευόμενοι μαλλον μετα των Ελλήνων υπο την πνευματικην κυριαρχιαν των οποιων ευρισκοντο, η άλλων εθνων. Διετήρουν εις τας πόλεις και χωρια, ενθα υπηρχε πλειονότης Γκαγκαουζων, ελληνικα σχολεια, ενθα ελάμβανον ελληνικην εκπαιδευσιν και ανατροφην γενόμενοι μέχρι φανατισμου υπερμαχοι του ελληνισμου ουτως ωστε, εν ανάγκη, να εινε πάντοτε εις τας πρώτας γραμμάς, υπερασπιζοντες τα ελληνικα συμφέροντα.

Κατά δε την ελληνικην επανάστασιν (1821) επίσης εδειξαν την προς τον ελληνισμον κλισιν και αγάπην, πολλοι εξ αυτων εγγραφέντες εις τα επαναστατικά των Ελλήνων σώματα, άλλοι δε και απαγχονισθέντες υπο των Τούρκων ως μέλη της «Φιλικής εταιρείας»¹. Άλλοι βία στρατολογήθέντες εν Βάρνη και καταταχθέντες εις τον Τουρκικον στόλον, ητομόλησαν με κίνδυνον της ζωής των και εσωθήσαν εις τους ελληνικους λιμένας².

Μετα την απελευθέρωσιν όμως της Βουλγαρίας, αφ' ενός μεν η επιβληθεισα γενικη αναγκαστικη φοίτησις εις τα βουλγαρικά σχολεια, αφ' ετέρου δε η στρατιωτικη θητεία, η εκκλησία ως και τα συνοικείσια μεταξυ Βουλγάρων και Γκαγκαουζων, τα οποια πρότερον δεν εγίνοντο, συν τω χρόνω συνέτεινον ουχι μόνον εις την υπο των Γκαγκαουζων εκμάθησιν της βουλγαρικης γλώσσης, αλλά μεγάλως και εις την μετα των Βουλγάρων συγχώνευσιν των. Και δια τουτο ολόκληρος η των Καρβούνων χώρα, η οποια προ της απελευθερώσεως ητο πλήρης Γκαγκαουζων και Τούρκων, πολλοι των οποιων ηδη

¹ Ίδε εφημερ. «Μακεδονία» — Θεσσαλονίκης, 13 Νοεμβρίου 1930, άρθρον «Οι Βαγναίοι κατά την Έλλην. επανάστασιν».

² Αυτόθι.

μετηνάστευσαν, ἔλαβε χροιάν καθ' ὀλοκληρίαν βουλγαρικὴν μετὰ πάροδον δὲ ὄχι πολλῶν ἐτῶν ἡ ἱστορία θ' ἀναφέρει ἴσως μόνον τὸ ὄνομα Γκαγκαούζ, χωρὶς νὰ ὑπάρχη οὔτε εἰς τοιοῦτος, ὅπως συνέβη μὲ τοὺς Πετσενεγούς, Κουμάνους, Οὐζζους καὶ λοιπούς.

Μεθ' ὅλα ταῦτα ὅμως οἱ γεροντότεροι τούτων διετήρησαν καὶ μέχρι σήμερον τὴν συνειδησιν τῆς ἰδιαίτης τῶν ἐθνικότητος, μὴ λησμονοῦντες ἐν εὐθύμοις στιγμαῖς ν' ἀναφέρουν καὶ τὴν ἐρυθράν τῶν σημαῖαν φέρουσαν ὡς ἐθνόσημον τὸν πετεινὸν εἰς τὸ κέντρον καὶ ἐλπίζοντες ἡμέραν τινὰ νὰ ἴδουν ταύτην πάλιν νὰ κυματίζῃ ἐπὶ τοῦ Τσαρικμάν (ἑσώματος ἐν Καβάρνη), ὅπου θὰ συνέλθουν ὅλοι οἱ Γκαγκαούζοι, διὰ νὰ ἀνασυστήσουν τὸ διαλυθὲν ποτε αὐτῶν κράτος τῶν Ὀγούζων ἢ Γκαγκαούζων!

I. Πόλεις καὶ χωρία Γκαγκαουζικά ἐν Βουλγαρία καὶ Δόβρουτζα, ὧν τὰ περισσότερα καὶ σήμερον κατοικοῦνται ὑπὸ Γκαγκαούζων ¹.

Ἄβρην, Ἀλακλή, Βαλτσιόκιον, Βάρνα, Βοεβόδα-κιοῖ, Γιαζηδζηλάρ, Γιαλι-οὔτς - ὄρμάν, Γιαουρ - σουδζούκ, Γι - ὄρμάν, Γιουζγκιουμπέν, Δερέκιοῖ, Δζαφερλί, Δζεβιζλί, Δζιζδάρ - κιοῖ, Δουρμούς - κιοῖ, Ἐνί - κιοῖ, Ἐνί - μαχαλέ, Ἐτιμ-ἔλί, Ἰλανλήκ, Ἰμοροχόρ, Ἰουσενλί. Καβάρνα, Καδήκιοῖ, Καϊκί, Καληκ-τση, Καλαϊδζή-δερέ, Καπουδζή-δερέ, Καρὰ-ἀγάτς, Καραδζαλάρ, Καρὰ-Κούρτ, Καραηλάρ, Καράπτσα, Καρὰ-λέζ, Κασημλάρ, Κερεμέτ, Κεστιρίτς, Κεαγια-βέη, Καρλή βέη, Κηζηλδζαλάρ, Κονάκ, Κορκούτ, Κουγιουδζούκ, Κούρτ-πουνάρ, Μαγκάλια, Μαλκότς, Μάλκο - τσαμουρλου, Μαχαλίτς, Μιχάλ - βέη, Μπουρανλάρ, Ὀμοῦρ - φακῆ, Παζαρδζήκ, Σαρη - μεσσε, Σήρη - κιοῖ, Σιλί-στρια, Σουλτανλάρ, Σουδζούκ, Σασάμπλα, Σασαῆ-κιοῖ, Σσεχίτ - Ἀχμέτ, Σσούμλα, Ταπτήκ, Τεκέ, Τεκέ-Κόζλουτζα, Τεστιτζί, Τοῦρκ-Σιουτσούκ, Χαδζή-μπαϊράμ, Χαμπαρλήκ.

Ἐκτὸς τῶν ἄνωθι πόλεων καὶ χωρίων ὑπῆρχον ἄλλοτε καὶ ἄλλα χωρία Γκαγκαουζικά ἐν Βουλγαρία, ἅτινα σήμερον ἐξέλιπον, τῶν Γκαγκαούζων μετοικησάντων εἰς Ρωσίαν.

II. Πόλεις καὶ χωρία ἐν Βεσσαραβία, κατοικούμενα ὑπὸ Γκαγκαούζων ².

Ἄβδερμά, Ἀλεξανδρόβσκα, Βάλε - Περζέ, Βολκανέστι, Γιουτλου - κιοῖ, Δζαλτάι, Δημητροβόβκα, Διζίνδζα, Ἐνί - κιοῖ, Ἐτουλία, Καζαγιακλή, Καρὰ - ἀγάτς, Καρὰ - κούρτ, Καρλήκ, Κηπτσάκ, Κιριετλούγγα, Κογγάς, Κόπ - κιοῖ, Κομπράτ, Κουρδζή, Λαρζιάνκα, Μπαλμπόκα, Μπαουρδζή, Μπάσς - κιοῖ, Μπολγράδ, Μπέσς - ἄλμά, Μπουλγαριό, Ταμπάκ, Τάσς - μπουνάρ, Τρωϊάν, Τσεσσεμέ-κιοῖ, Τσὸκ-μεϊδάν, Φρεκατσέι, Χαϊδάρ.

¹ Ἐν Βάρνη, 1933.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ι. ΜΑΝΩΦ

¹ Ἴδε Στ. Ρωμάνσκη, Γκαγκαούζοι, ἔκδοσις βουλγαρικῆς Ἀκαδημίας, Βιβλ. XI, 1915 σελ. 50. Μίλετιτς, Περιοδικὸν σύγγραμμα, ΜΣΤ', 1905, Σόφια, σ. 258 - 259.

² Ἴδε Β. Α. Μοσσάωφ, «Γκαγκαούζοι», 1900, Μπενδερέβσκαγο οὐεζδὰ, ΜΑ ἀρ. 1, σελ. 7, καὶ Μίλετιτς, περιοδικὸν σύγγραμμα, ΜΣΤ' σελ. 256.